Swedbank

2023

Finantstervise indeks

Uuringuaruanne Eesti, Läti, Leedu ja Rootsi elanike finantstervise kohta

Sisukord

Kontakt 3

Mis on finantstervis? 4

Uuringu kokkuvõte 6

Taust – miks on finantstervise edendamine meile oluline? 8

Finantstervise indeks 9

Tulemused 11
- Finantstervis soo ja sissetulekute järgi 14
- Finantstervis vanuserühmades 15

Finantsteadmised 16

Finantsvõimekus 20
- Tasakaalus eelarve 21
- Turvavõrgustik 21
- Säästupuhver 21
- Laenukoormus 21
- Pikaajalised säästud 22

Tunnetuslikud aspektid 23

Kokkuvõte ja järeldused 25

Nõuanded finantstervise edendamiseks 27

Kontakt

Kati Voomets
Swedbanki Rahaasjade Teabekeskuse juht
kati.voomets@swedbank.ee
+372 59003262

Mis on finantstervis?

Finantstervist võib defineerida kui võimet tulla igapäevaselt toime oma rahaliste kohustustega, finantsilist võimekust saavutada kaugemaid eesmärke ja unistusi ning piisavaid teadmisi ja oskusi oma raha targalt ja enesekindlalt kasutada.

ÜRO definitsiooni järgi tajub hea rahalise tervisega inimene, et **kontrollib** oma rahaasju ning on **kindel**, et saab hakkama nii praegu kui ka tulevikus, lisaks tunneb, et on ootamatutes olukordades **vastupidav** ning tal on rahaline **valikuvabadus**.

Finantstervisel on sama oluline roll kui füüsilisel ja vaimsel.
Kuidas aga teadlikult oma rahalist tervist edendada?
Selleks oleme välja töötanud järkjärgulise lähenemisviisi.

1

Tasakaalus eelarve.
Hea finantstervise alus on tasakaalus eelarve. Sissetulek võiks olla suurem kui kulud, sest nii saab lühi- ja pikaajaliste eesmärkide jaoks sääste koguda.

2

Turvavõrgustik.
Järgmise sammuna on oluline luua seljatagune, mis pakub võimalike ootamatuste või elumuutuste korral kindlust. Hea on hoida kogu vara ootamatuste eest kaitstuna, kindlustades selle ja hoides juriidilised dokumendid korras.

3

Säästupuhver.
Säästupuhver on kui plaaster, mis on vajaduse korral alati võtta. Mõistlik on varuks hoida vähemalt kolme kuu sissetuleku suurune summa, et tunda end rahaliselt kindlamalt.

4

Hallatav laenukoormus.
Laenu võttes peab jälgima, et võlatase on võrreldes sissetulekuga mõistlik ning makseid on võimalik tasuda ka pikemas perspektiivis ja juhul, kui intressid peaksid tõusma.

5

Pikaajaliste säästude olemasolu.
Viimase sammuna tasub mõelda kaugemale tulevikule: millist elustandardit soovitakse säilitada pärast pensionile jäämist? Kuna riiklikust pensionist ei pruugi elukvaliteedi säilitamiseks piisata, siis oleks hea ka ise pensioniks koguda.

Selles aruandes käsitletakse Swedbanki läbi viidud uuringu tulemusi, mis kajastavad Balti riikide ja Rootsi elanike finantstervist.

Uuringu raames oleme loonud finantstervise indeksi, mis mõõdab finantstervise dünaamikat Balti riikides ja Rootsis.

Loodame, et aruanne annab finantstervise olukorrast hea ülevaate, ergutab ühiskonnas arutelusid ja tegevusi parandamaks rahalist heaolu ning julgustab oma suhteid rahaga mõtestama ja edendama.

Kati Voomets

Tallinnas 20. veebruaril 2023

Uuringu kokkuvõte

Hea finantstervis sõltub konkreetse leibkonna rahalisest olukorrast. Üldiselt võib aga väita, et Eesti elanike finantstervis on pigem pingeline. Suur osa elanikkonnast ei ole kogunud piisavalt sääste, ei ole kaitsnud end ja oma peret ootamatuste eest, nende sissetulek on tihti väiksem kui kulud ning nad tunnevad end finantsiliselt ebakindlalt.

Põhilised finantstervise kitsaskohad Eestis on turvavõrgustiku puudumine, säästude vähesus ja ebakindlus pensionipõlve suhtes. Veerandil Eesti elanikest puudub igasugune turvavõrgustik. See tähendab, et nad ei ole valmis ettenägematuteks olukordadeks, näiteks neil puuduvad kindlustused. Sama suurel osal elanikest puudub säästupuhver. Vaid 29%-l elanikest on rahatagavara, mis on vähemalt leibkonna kolme kuu sissetuleku suurune. Lisaks ollakse tuleviku suhtes pessimistlikud: üle 40% elanikest pole üldse kindlad, kas nende säästudest piisab selleks, et hoida soovitud elukvaliteeti pärast pensionile jäämist.

Eestis puuduvad finantstervise vallas vanuserühmade vahel suured erinevused, mõnevõrra haavatavamad on 18–29 ja 50–59-aastased. Küll aga esinevad suuremad erinevused soo lõikes. Meeste finantstervis (sealhulgas teadmised ja võimekus) on oluliselt parem kui naistel ning nad on oma rahaliste tulevikuväljavaadete suhtes naistest optimistlikumad. Sotsiaalse staatuse alusel võrreldes paistab silma Eesti pensionäride olukord. Haavatava finantstervisega gruppi liigitub koguni 44% Eesti pensionäridest ja sääste on vaid kolmandikul.

Eesti elanike finantsteadmised on paremad kui finantsvõimekus. Naiste finantsteadmised on pisut väiksemad kui meestel, ning see on sarnane kõigis uuritud riikides. Vanusegruppide võrdluses on teadmised kõige paremad 30–39-aastaste seas ja halvimad noorte, 18–29-aastaste seas. Uuringust ilmneb ka sissetulekute seotus finantsteadlikkusega: mida suurem on sissetulek, seda paremad on finantsteadmised. See kinnitab, et tänu parematele finantsteadmistele suurenevad võimalused teenida suuremat sissetulekut.

Eesti elanike seas valitseb suur ebakindlus oma rahalise olukorra suhtes. Vaid 20% peab oma majanduslikku olukorda turvaliseks ja koguni 40% ebaturvaliseks. Ligi pool elanikest tunnetab majanduslikku sõltuvust oma lähedastest ja toetustest. Sama suur hulk elanikke ei tunne, et nende säästud annaksid neile praegu ja tulevikus piisava vabaduse teha seda, mida nad tahavad. Lisaks tunneb viiendik elanikest, et neil puudub oma finantsolukorra üle kontroll.

Balti riikides on elanike finantstervise tase üsna sarnane. Kõige tugevam on see Leedus (finantstervise indeks 51), samaväärne Eestis (50) ning veidi madalam Lätis (44). Võrreldes Balti riikidega on Rootsis elanike finantstervise indeks tunduvalt kõrgem (72). Seega võib väita, et neist riikidest on hea finantstervis omane vaid Rootsile, Balti riikides on finantstervis pingeline.

Finantstervis ja selle edendamine on üheks fookuseks ka ÜRO kestliku arengu tegevuskavas

Taust – miks on finantstervise edendamine meile oluline?

Finantstervise edendamine on olnud Swedbanki südameasi juba üle 200 aasta. Esimene hoiupank avati Rootsis 1820. aastal ning selle loomise idee oli, et igal inimesel oleks võimalus hallata oma rahaasju ning selle kaudu parandada enda ja oma pere rahalist olukorda.

Pandeemiad, geopoliitilised pinged ja turbulentne majandusolukord avaldavad perede rahalisele olukorrale üha suuremat survet. Osal on eeldused ja võimalused raha säästa ning tulevikku kindlustada, teised jäävad neist aga maha.

Finantstervis ja selle edendamine on üks fookusi ÜRO kestliku arengu tegevuskavas (*UN Sustainable Development Goals*), mille peamine eesmärk on kaotada kõikjal vaesus ning tagada väärikus ja hea elukvaliteet kõigile, arvestades samas looduskeskkonnaga. Tegevuskava eesmärgid keskenduvad olukorra parandamisele nii majandus-, sotsiaal- kui ka keskkonnavaldkonnas, ning need kehtivad kõikidele riikidele. Nende elluviimiseks panustavad nii valitsused kui ka valitsusväline sektor.

Swedbanki finantstervise indeksi abil saab mõõta elanike finantstervise dünaamikat ja hinnata edusamme. Meie eesmärk on suurendada teadlikkust rahaasjadest ning aidata kaasa sellele, et tulevased põlvkonnad oleksid rahatargemad. See on ühiskond, millele me tahame kaasa aidata. Ja see on meie indeksi loomise põhjus.

Finantstervise indeks

Swedbanki finantstervise indeks on koostatud ÜRO finantstervise definitsioonist lähtudes ning see mõõdab kahte aspekti: **finantsteadmisi** ja **finantsvõimekust**. Finantsteadmiste mõõtmine põhineb viiel ülemaailmselt standardiseeritud finantskirjaoskuse küsimusel, mille on välja töötanud maailma juhtiv finantskirjaoskuse uuringute ja poliitika keskus Global Financial Literacy Excellence Center koostöös Standard & Poor'si, Maailmapanga, McGraw Hill Financiali ja Gallupiga. Finantsvõimekuse küsimused järgivad finantstervise edendamise samme, need põhinevad Swedbanki ulatuslikel tarbijauuringutel ning on inspireeritud The Financial Health Networki ja USA tarbijakaitseameti uuringutest.

Uuringufirma Kantar Sifo veebipaneelidest saadud intervjuude abil oleme kvantitatiivselt mõõtnud Eesti, Läti, Leedu ja Rootsi elanikkonna finantstervist. Värskeim uuring viidi läbi 2023. aasta jaanuaris. Eestist osales 1001 elanikku vanuses 16–75 eluaastat. Koguvalim kõikide riikide peale kokku oli 4003 vastajat.

Nagu mainitud, on finantstervise indeks finantsteadmiste ja finantsvõimekuse kombinatsioon. Järgmisel joonisel on täpsemalt näha indeksi ülesehitust (joonis 1).

4 003

Koguvalim kõikide riikide peale kokku oli 4003 vastajat.

Indeksi skoor on vahemikus 0–100, kus üle 60 punkti osutab heale finantstervisele.

0–39 punkti näitab haavatavat finantstervist, 40–59 pingelist finantstervist, 60–79 head finantstervist ja 80–100 tugevat finantstervist.

Indeks 0-39	Haavatav finantstervis
Indeks 40-59	Pingeline finantstervis
Indeks 60-79	Hea finantstervis
Indeks 80-100	Tugev finantstervis

Joonis 1.
Indeksi ülesehitus

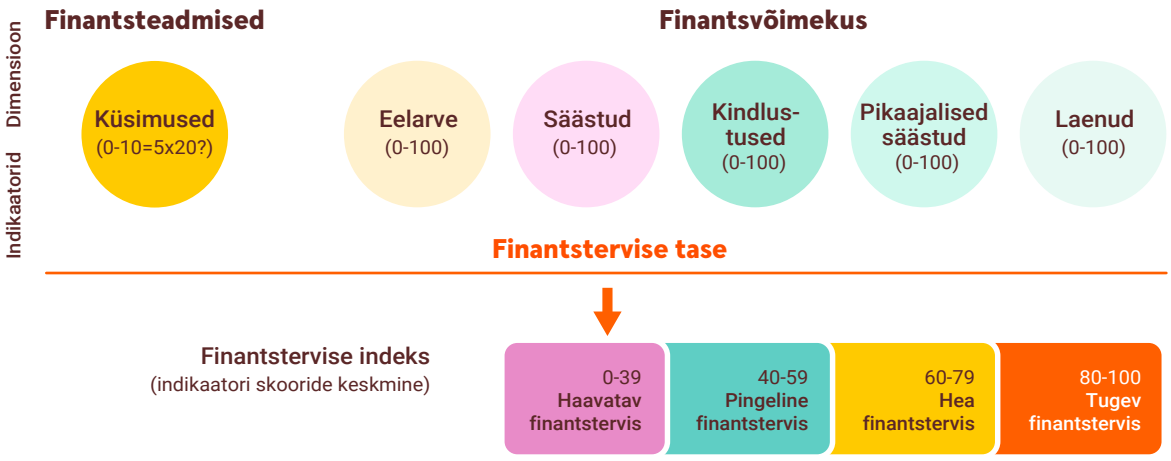

Haavatava finantstervisega inimesel on kulud tavaliselt veidi või palju suuremad kui sissetulek, säästupuhver on väike või olematu, puuduvad pikaajalised säästud soovitud elukvaliteedi hoidmiseks pensionieas, kindlustus puudub suurel või täiel määral ning laenukoormus käib vähemal või suuremal määral üle jõu.

Pingelise finantstervisega inimene tuleb toime igapäevaste rahaasjadega, kuid ta finantstervis ei ole piisavalt hea, et tunda end turvaliselt ja kindlalt suutlikkuses vastu seista võimalikele ootamatustele lähi- ja kaugemas tulevikus.

Hea finantstervisega inimese jaoks ei põhjusta raha igapäevaselt muret. Kuigi kõik valdkonnad ei ole suurepärases korras, on üldine finantstervis hea. Siiski võib aeg-ajalt esineda rahamuresid, mistõttu võiks ta pöörata tähelepanu valdkondadele, mis on veidi nõrgemad.

Tugeva finantstervisega inimesel on sissetulek tavaliselt palju suurem kui kulud, säästupuhver on vähemalt kolme kuu sissetuleku suurune ning pikaajalised säästud tagavad soovitud elukvaliteedi ka pensionipõlves, kindlustustega kaetus on piisav ning laenukoormus hallatav.

Tulemused

Joonis 2. Finantstervise indeks.

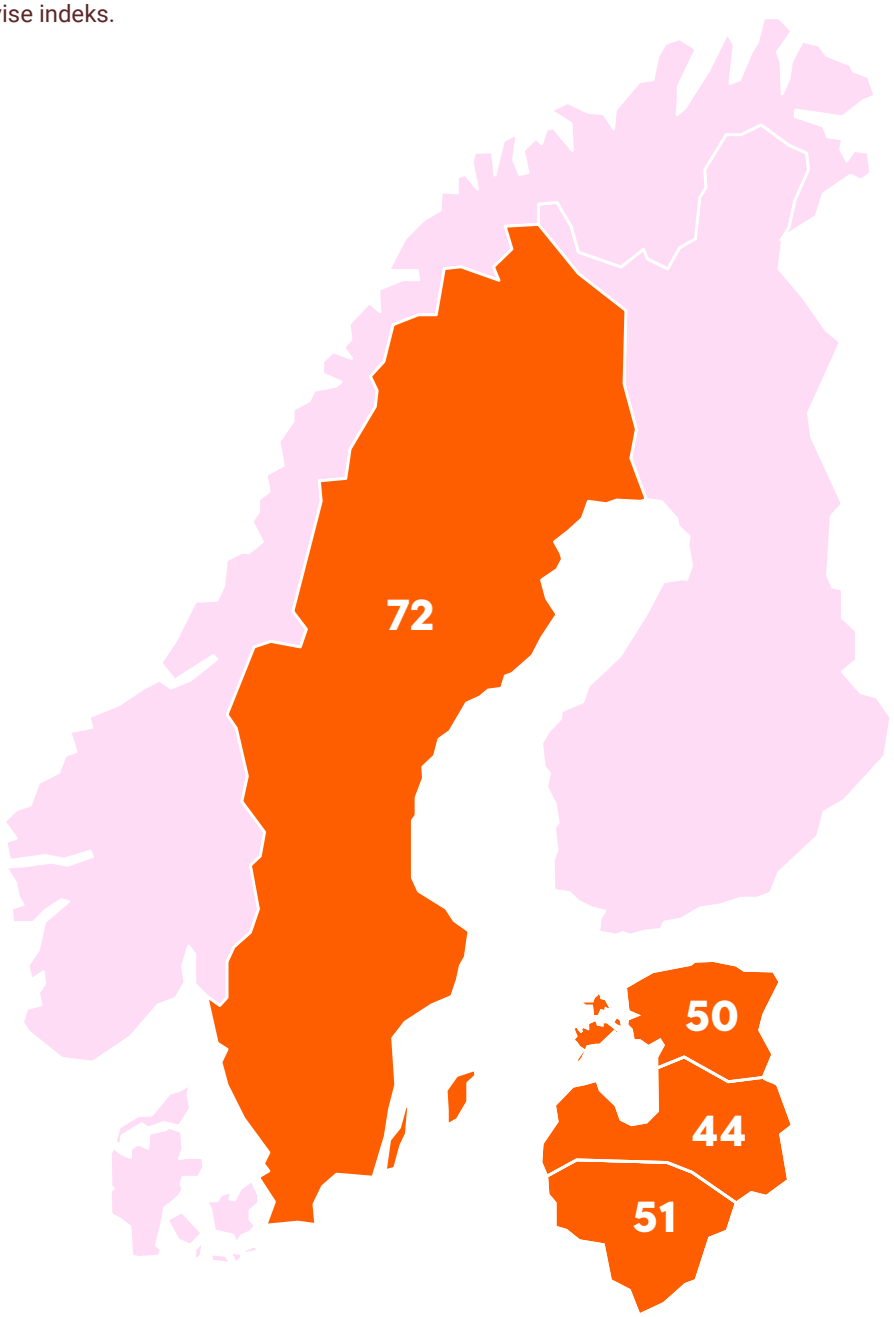

Eesti elanike finantstervise indeks on 50. Meestel on indeks veidi kõrgem kui naistel (vastavalt 53 ja 48). Vanusegruppide arvestuses suuri erinevusi pole, enamikus vanusegruppides on indeks keskmiselt 51, mõnevõrra madalam on indeks vaid 16–24-aastaste (47) ja 55–64-aastaste hulgas (48). Sotsiaalsest staatusest lähtudes on indeks madalaim töötute (40) ja pensionäride seas (45) ning kõrgeim ettevõtjate seas (59).

Leedus on elanike finantstervise indeks samal tasemel kui Eestis (Leedus 51), kuid Lätis on indeks madalam (44). Balti riikidega võrreldes on Rootsis elanike finantstervise indeks tunduvalt kõrgem (72) (joonis 2).

Kui võtta aluseks finantstervise alusel moodustatud grupid, on 33% Eesti elanike finantstervis haavatav, 28%-l pingeline, 24%-l hea ja 15%-l tugev. Kokkuvõttes liigitub hea või tugeva finantstervisega rühma 39% Eesti elanikest. Leedus on vastav näitaja pea sama (40%), kuid Lätis madalam (26%) ja Rootsis oluliselt kõrgem (76%) (joonis 3).

Joonis 3.
Hea või tugeva finantstervisega elanike osakaal (%)

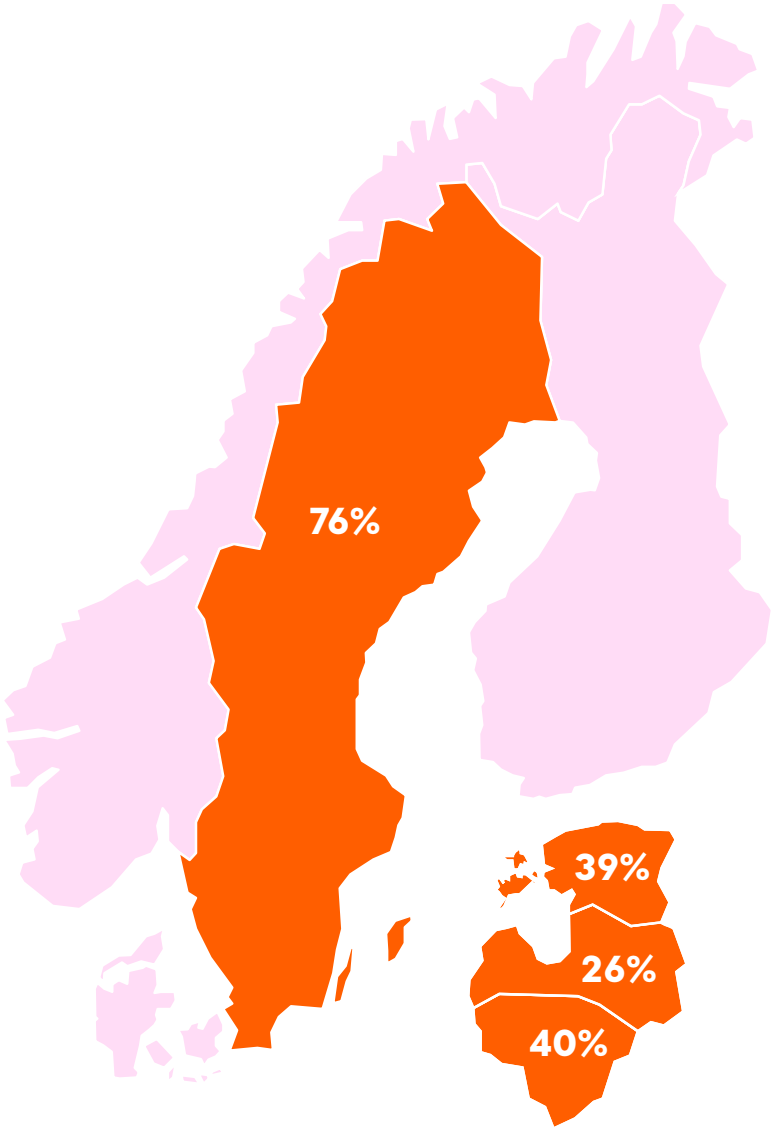

Joonis 4.
Elanike jagunemine finantstervise näitaja alusel (%)

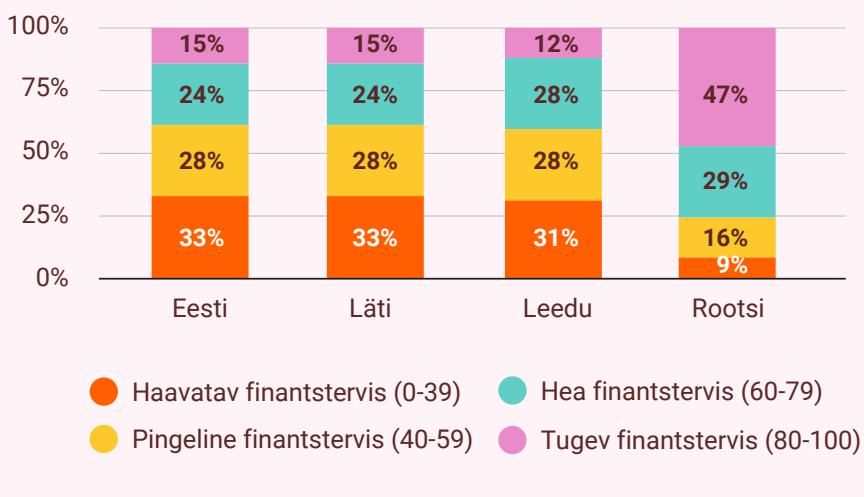

”

Meeste finantstervis on keskmiselt parem kui naistel, ning seda kõigis uuringus osalenud riikides. Eestis on meestel finantstervise indeks 53 ja naistel 48.

Finantstervis soo ja sissetulekute järgi

Meeste finantstervis on keskmiselt parem kui naistel, ning seda kõigis uuringus osalenud riikides. Eestis on meestel finantstervise indeks 53 ja naistel 48.

Eestis liigitub hea või tugeva finantstervisega rühma 43% meestest ja 36% naistest; haavatav on finantstervis 28% meestest ja 37% naistest (joonis 5). Üks naiste halvema finantstervise selgitusi on nende väiksem sissetulek ja sagedasem majanduslik sõltuvus (näiteks elukaaslasest). Teine selgitus naiste halvemale finantstervisele on väiksemad finantsteadmised. Investeerimistarkuse suurenemine loob parema pinnase tarkade finantsotsuste tegemiseks. Nagu edasisest analüüsist näeb, on naiste finantsteadmised väiksemad kui meestel. Samuti tunnevad naised end meestest sagedamini finantsasjades ebakindlana ning oma rahaasjade üle vähem kontrolli omavana.

43%
meestest on hea finantstervisega

36%
naistest on hea finantstervisega

Eestis on finantstervise indeks madalaim kuni 300 € sissetulekuga inimeste grupis (40) ja kõrgeim üle 1600 sissetulekuga grupis (indeks 64).

Joonis 5.
Eesti elanike jagunemine finantstervise rühmadesse, meeste ja naiste võrdlus.

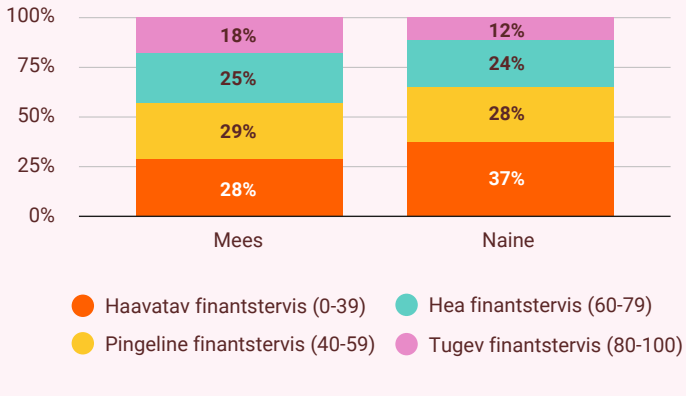

Finantstervis vanuserühmades

Eestis puuduvad vanuserühmade vahel suured finantstervise indeksi erinevused; enamikus vanuserühmades on indeksi väärtus keskmiselt 51, mõnevõrra madalam on indeks vaid 18–29-aastaste ja 50–59-aastaste seas.

Lätis ja Leedus on finantstervise indeksi väärtus kõrgeim üle 60-aastaste vanuserühmas (Lätis 47 ja Leedus 55), kuid Eestis vanim vanuserühm ülejäänutest ei eristu. Kui Rootsis on märgata selget suundumust, et finantstervise indeks kasvab koos vanusegrupi eaga, siis Balti riikides nii tugevat seost elanike vanuse ning finantstervise vahel ei ilmne (joonis 6).

Joonis 6.
Finantstervise indeks vanuserühmades.

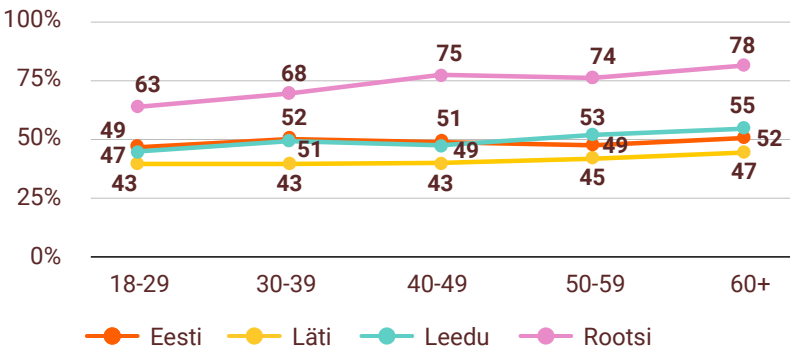

Finants-teadmised

Uuringus esitati ka viis küsimust, et kaardistada uuringus osalejate finantsteadmisi. Küsimused puudutasid muuhulgas hoiuse- ja laenuintresse, inflatsiooni, säästmise riske ja aktsiaturgu. Vastata tuli spontaanselt, kõrvalise abita. Küsimuste põhjal loodi finantsteadmiste indeks.[1]

[1] Küsimused on välja töötanud Global Financial Literacy Excellence Center koostöös Standard & Poor'si, Maailmapanga, McGraw Hill Financiali ja Gallupiga.

Eesti elanike finantsteadmiste indeks on uuringu tulemuste põhjal 59. Riikide võrdluses ületavad Rootsi tulemused taas Balti riikide omasid (Rootsi indeks 66), kuigi Rootsi erinevus Balti riikidest on selle indeksi osas vähem kui finantstervise ja finantsvõimekuse indeksi osas. Lätis ja Leedus on elanike finantsteadlikkuse indeks pisut madalam kui Eestis: Lätis 52 ja Leedus 55 (joonis 7).

Lätis ja Leedus oli elanike finantsteadlikkuse indeks pisut madalam kui Eestis.

Vanusegruppide võrdluses on vastav indeks Eestis kõrgeim üle 50-aastaste grupis ja madalaim 18–29-aastaste hulgas. Ka teistes vaadeldud riikides on finantsteadlikkuse indeks madalaim noorimas vanuserühmas (joonis 8).

Naiste finantsteadmised on pisut väiksemad kui meestel, ning seda kõigis riikides. Eestis on meeste finantsteadmiste indeks 61 ja naistel 57.

Eesti andmete põhjal on kõige finantsteadlikumad täisajaga töötajad (indeks 62) ja ettevõtjad (61). Madalaim on finantsteadlikkuse indeks töötute hulgas (50).

Joonis 7.
Finantsteadmiste indeks.

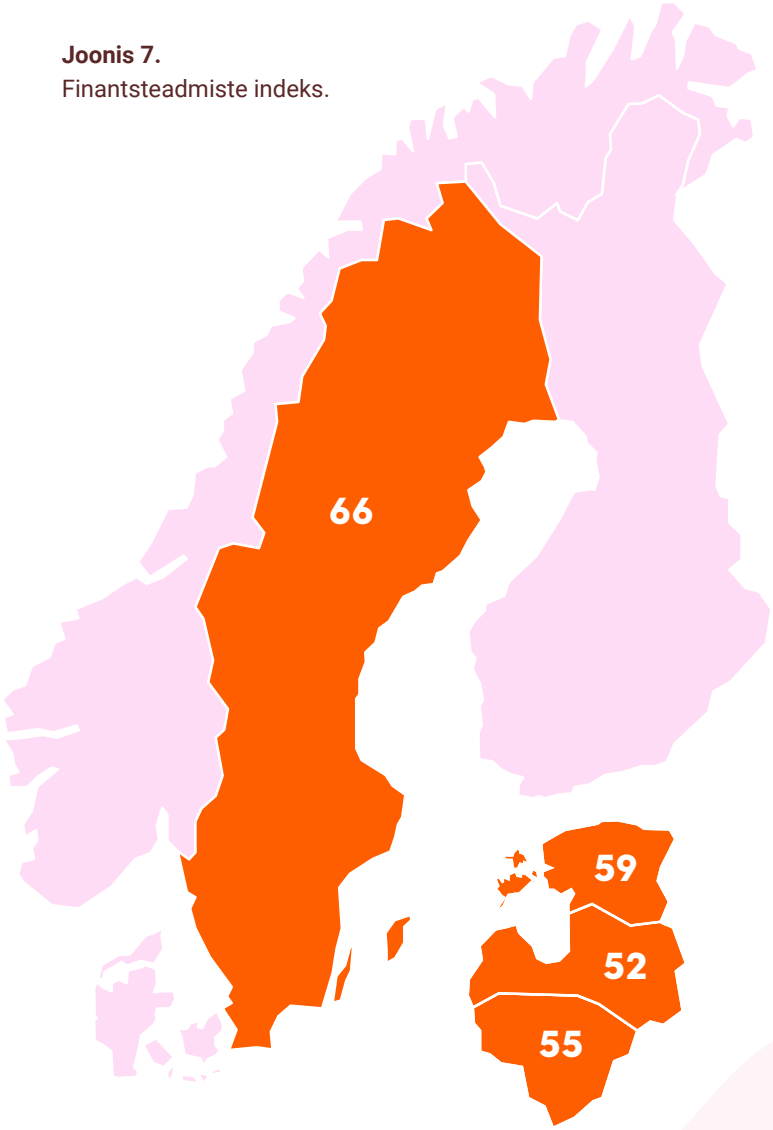

Joonis 8.
Finantsteadlikkuse indeks vanuserühmades.

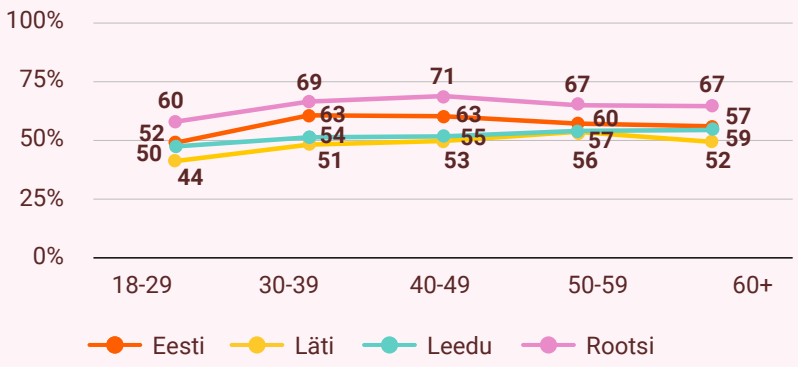

”

Uuringu tulemustest ilmneb ka sissetulekute seotus finantsteadlikkusega: Eestis on üle 1600 € sissetulekuga grupis indeksi väärtus 70, kuni 1000 € sissetulekuga grupis jääb see aga 55 kanti.

See kinnitab, et tänu parematele finantsteadmistele on suurem võimalus teenida suuremat sissetulekut.

Eestis teadis enamus õiget vastust küsimustele, mis puudutasid intressi ja inflatsiooni.

Kui vaadata finantsteadlikkuse indeksi aluseks olevaid küsimusi lähemalt, ilmneb, et kõige rohkem peavalu valmistas Eesti küsitletutele küsimus „Kui intressimäärad tõusevad, mis juhtub tavaliselt võlakirjade hindadega?“. Küsitletutest 32% arvas, et intressimäärade tõusu korral ka võlakirjade hinnad tõusevad, 27% jäi vastuse võlgu, 14% arvas, et need näitajad pole seotud, ning 6% arvates püsivad võlakirjade hinnad muutumatud. Korrektselt (võlakirjade hinnad langevad) vastas 22%.

Eestis teadis enamik küsitletutest õiget vastust küsimustele, mis puudutasid intressi („Oletame, et teie kontol on 100 € ja intressimäär on 2% aastas. Kui palju oleks teie kontol viie aasta pärast, kui jätaksite raha kasvama?“ – 75% teadis, et kontol hakkab olema üle 102 €) ja inflatsiooni („Kujutage ette, et teie konto intressimäär oleks 1% aastas ja inflatsioon oleks 2% aastas. Kui palju saaksite ühe aasta pärast sellel kontol oleva raha eest osta?“ – 77% teadis, et saab osta vähem kui täna). Samuti vastas enam kui pool küsitletutest õigesti küsimustele, mis puudutasid aktsiaturgu (60% teadis, et investeerimine ühe ettevõtte aktsiasse ei garanteeri tavaliselt kindlamat tulu kui investeerimine aktsiafondi) ning laenumakseid (60% teadis, et 15-aastase eluasemelaenu igakuised maksed on tavaliselt suuremad kui 30-aastase eluasemelaenu omad, kuid kogu laenuperioodi jooksul makstavad intressid on väiksemad).

Eesti elanikest 52% usub, et on rahaasjade hästi haldamiseks piisavate finantsteadmistega. Meeste ja naiste hinnang on antud küsimuses sarnane. Enesekindlus suureneb vanuse kasvades ning kõige sagedamini hindavad oma finantsteadmisi piisavaks vähemalt 60-aastased (67%). Tegelike teadmiste ja enesehinnangulise teadlikkuse vahel esineb aga vastuolu: finantsteadmiste indeks on üle 60-aastaste vanuserühmas teiste vanuserühmadega võrreldes üks madalamaid. Selle vastuolu põhjuseks võivad olla eakate inimeste väiksemad ootused oma rahatarkusele.

Lätis ja Leedus oli elanike hinnang oma finantsteadmiste piisavusele üsna sarnane Eestiga: Lätis hindas oma teadmisi piisavaks 55% ja Leedus 54% elanikest. Rootsi elanike enesehinnanguline finantsteadlikkus oli kõrgem – 79% küsitletutest pidas oma finantsteadmisi piisavaks, et rahaasju hästi hallata.

Sotsiaalse staatuse alusel moodustatud rühmade võrdluses hindavad oma finants-teadmisi piisavaks kõige sagedamini ettevõtjad (66%), kõige harvemini aga töötud (40%) ja tudengid (46%).

Finantsvõimekus

Finantsvõimekuse hindamiseks esitati uuringus osalejatele küsimusi nende finantsilise sõltumatuse, leibkonna eelarve, säästude, kindlustuste, laenude, laenude haldamise suutlikkuse jm kohta.

Uuringus osalenud riikidest on elanike finantsvõimekuse indeks kõrgeim Rootsis (74). Eestis on finantsvõimekuse indeks 48, Leedus sarnane Eestiga (51) ning Lätis Eestist madalam (43) (joonis 9).

Kui Rootsis ja Leedus kasvab finantsvõimekuse indeks vastaja vanuse suurenedes ning on madalaim nooremates vanuserühmades, siis Eesti ja Läti tulemused sama mustrit ei järgi. Lätis on finantsvõimekuse indeks madalaim keskmistes vanuserühmades, Eestis märkimisväärsed erinevused vanuserühmade vahel puuduvad. Finantsvõimekuse poolest ületab teisi vanuserühmi üle 60-aastaste vanuserühm (joonis 10).

Meestel on finantsvõimekuse indeks kõrgem kui naistel, ning seda kõigis riikides.

Eestis on meeste finantsvõimekuse indeks 51 ja naistel 46.

Elualade võrdluses on Eestis finantsvõimekuse indeks kõrgem ettevõtjate grupis (61) ja madalaim töötute grupis (34). Ootuspäraselt on finantsvõimekuse indeks otseses seoses ka inimese igakuise sissetuleku suurusega: madalaim on indeks kuni 300 € sissetulekuga grupis (26) ja ligi kaks korda kõrgem üle 1600 € sissetulekuga grupis (64).

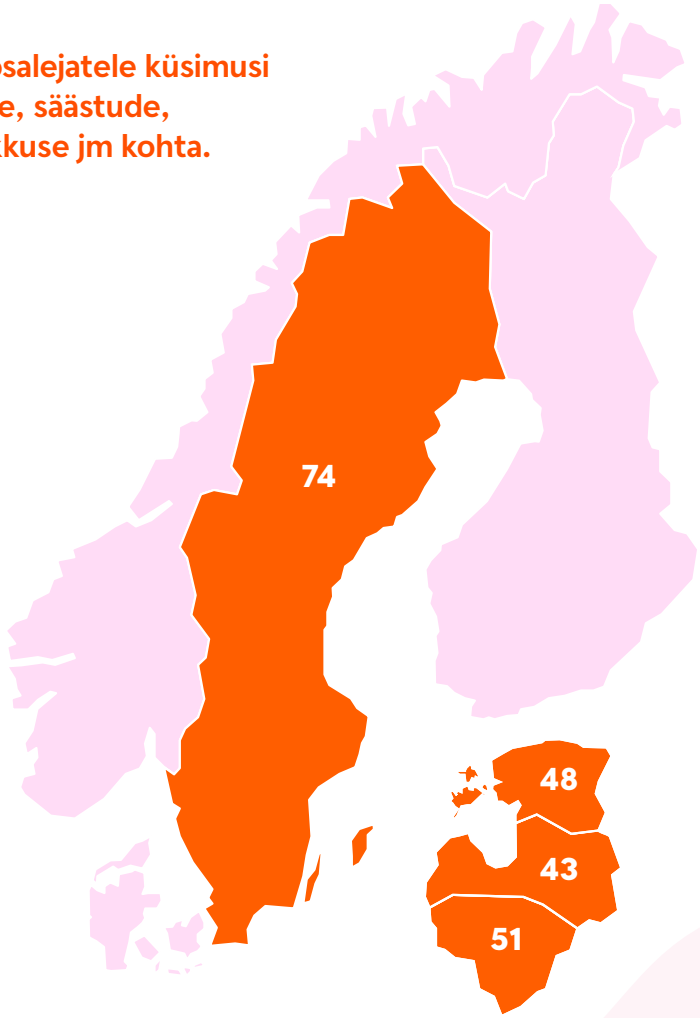

Joonis 9.
Finantsvõimekuse indeks

Joonis 10.
Finantsvõimekuse indeks vanuserühmades.

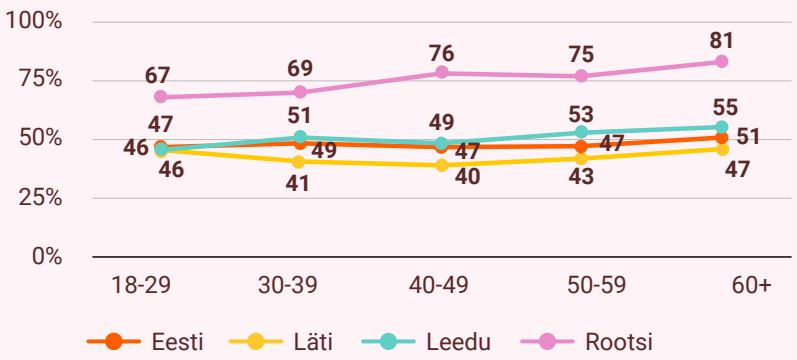

Tasakaalus eelarve

Eesti elanikest 47%-l on leibkonna igakuine sissetulek viimase aasta jooksul olnud enamasti suurem kui kulud, 27% hindas sissetulekut üldjuhul kuludega võrdseks ning 24% sissetulekut enamasti kuludest väiksemaks. Viimase näitaja poolest on Eestiga sarnasel tasemel ka Leedu (23%), Lätis on näitaja pisut kõrgem (29%) ja Rootsis madalam (13%).

Oodatavalt ületab sissetulek kulusid sagedamini suurema sissetulekuga rühmades. Eestis märkis enam kui 1600 € sissetulekuga rühmas 75% vastajatest, et nende leibkonna sissetulek oli enamasti kuludest suurem, samas kui kuni 300 € sissetulekuga rühmas oli vastav näitaja 16%.

Turvavõrgustik

Eesti elanikest 25% on teatud määral kindel või kindel, et nende leibkonna turvavõrgustik on piisav selleks, et olla valmis ootamatuteks õnnetusjuhtumiteks ja ettenägematuteks olukordadeks, näiteks on olemas kindlustused (laenu-, elu- ja kodukindlustus) ning lepingud (nagu testament).

Rootsis on see näitaja 75%, Lätis 17% ja Leedus 26%. Eesti elanikest 23% hinnangul pole leibkonnal ootamatuste puhuks mingit turvavõrgustikku.

Säästupuhver

Eesti elanikest 29%-l on leibkonna säästupuhvrisse varutud vähemalt leibkonna kolme kuu sissetulek. Enim on neid üle 60-aastaste (35%) või ettevõtjate seas (42%). 24%-l Eesti elanikest puudub aga säästupuhver täielikult. Leedus pole sääste 21%-l elanikest ning Lätis koguni 34%. Rootsis pole sääste vaid 4% elanikest.

Laenukoormus

Uuringu andmetel on laene 65%-l Eesti leibkondadest, sealjuures kõige harvem on laene üle 60-aastastel (22%) ning kõige sagedamini 30–39-aastastel (76%).

47% peab leibkonna laenusummat hallatavaks, 11% jaoks on laenusumma veidi suurem ja 7% jaoks palju suurem, kui leibkond hallata suudab. Nende elanike osakaal, kes hindavad leibkonna laenusummat suuremaks, kui leibkond hallata suudab, on suurim Eestis (18%) ja Lätis (19%), väiksem Leedus (13%) ja veel väiksem Rootsis (6%).

Pikaajalised säästud

Eesti elanikest 41% pole üldse kindlad, et pärast pensionile jäämist piisab leibkonna säästudest soovitud elustandardiga jätkamiseks. Naised on pessimistlikumad kui mehed – nii arvab 45% naistest ja 35% meestest. Vanuse kasvamisega koos ebakindlus suureneb (mis on osaliselt tingitud ka sellest, et noortel puudub sagedamini selge seisukoht), sealjuures pensionieelsest vanuserühmast pole 53% üldse kindel, et leibkonna säästud võimaldavad soovitud elustandardiga pensionieas jätkata. Üle 60-aastaste vanuserühmas on vastav näitaja taas madalam (33%).

Selles küsimuses on küllaltki pessimistlikud ka Läti ja Leedu elanikud: täielikku ebakindlust tunnetab pensionipõlvele mõeldes 40% Läti ja 41% Leedu elanikest. Rootsi elanikud on elustandardi säilimise osas enesekindlamad – täielikku ebakindlust tunnetab vaid 20%.

Tunnetuslikud aspektid

Uuringus osalejatelt küsiti ka tunnetuslike aspektide kohta, nagu kontroll oma rahaasjade üle, kindlustunne, ootamatutes olukordades hakkama saamine ja valikuvabadus. Finantstervise indeksi arvutamise juures neid vastuseid ei arvestatud, kuid kahtlemata rikastavad need elanike finantstervise olukorra tervikpilti.

Eesti elanikud tunnevad oma rahalise olukorra suhtes suurt ebakindlust. Uuringu tulemused näitavad, et oma majanduslikku olukorda peab ebaturvaliseks koguni 40% elanikest ja turvaliseks vaid 24%. Lätis on elanike majanduslik turvatunne veel väiksem (ebaturvalisena tajub olukorda 45% elanikest), kuid Leedus suurem (ebaturvalisena tajub olukorda 34% elanikest). Rootsis hindab oma majanduslikku olukorda ebaturvaliseks vaid 13% elanikest.

Ligi veerand Eesti elanikest märgib, et ei suudaks üksi finantsiliselt toime tulla. 46% peab end rahaasjades lähedastest ja toetustest sõltumatuks, 34% peab end mingil määral iseseisvaks ning 17% leiab, et ei suudaks toeta toime tulla. Ebakindlus on enam levinud naiste seas: 22% naistest märgib, et ei saaks iseseisvalt hakkama (võrreldes 13% meestega). Lisaks tunnetavad majanduslikku sõltuvust sagedamini väiksema sissetulekuga inimesed ja töötud. Arusaadavalt on ebakindlad ka õpilased/tudengid – Eestis arvab 39% õppuritest, et ei saaks kõrvalise majandusliku abita hakkama.

Umbes viiendik Eesti elanikke tunneb, et neil ei ole oma rahaasjade üle kontrolli. 44% vastanutest tunneb, et nad kontrollivad enda rahaasju. Lätis ja Leedus on vastavad näitajad Eestiga sarnased, kuid Rootsis on tunnetatud kontroll oma rahaasjade üle oluliselt suurem (72% tunneb, et neil on rahaasjade üle kontroll, ja 7% tunneb, et neil ei ole kontrolli).

Eestis tunnetavad rahaasjade üle isikliku kontrolli puudumist meestest pisut sagedamini naised (vastavalt 20% ja 24%) ning kõige enam 30–39-aastased (26%) ja üle 60-aastased (25%). Samas on 30–39-aastaste grupis protsentuaalselt enim sääste omavaid inimesi. **Tõenäoliselt paneb ebakindluse tunnetamine inimesi võimaluse korral otsustama säästmise kasuks.** Ootuspäraselt tunnetavad rahaasjade üle kontrolli puudumist kõige sagedamini madalaima sissetulekuga inimesed (kuni 300 € sissetulekuga inimestest 33%) ning töötud (33%).

Hea viis oma rahaasjade üle kontroll saavutada on koostada sissetulekutest ja kuludest ülevaade. Sellest joonistuvad välja pere rahaline olukord ja võimalused.

Igakuiselt planeerib oma leibkonna rahaasju vaid 44% Eesti elanikest, sealjuures 48% naistest ja 40% meestest. Keskmisest levinum on oma leibkonna rahaasjade igakuine planeerimine vanuserühmas 30–39 aastat (52%), pensionäride (51%) ning täisajaga töötajate seas (48%), kõige vähem planeerivad oma rahaasju aga 18–29-aastased (28%) ning õpilased/tudengid (23%). Üldse ei planeeri oma rahaasju 7% elanikest.

Eesti elanikest 29% arvab, et suudab hästi toime tulla enamiku ettenägematute kuludega, kuid 37% seda enda hinnangul ei suuda. **Vaid 19% elanikest tunneb, et nende säästud annavad neile praegu ja tulevikus piisava vabaduse** teha seda, mida nad tahavad (52% seda ei tunne).

Finantsilist rahulolu ja kindlustunnet uuriti ka küsimuses selle kohta, mis tunde tekitab oma isiklikele rahaasjadele mõtlemine. Paraku oli **Eesti vastajate hulgas kõige levinum vastus „mure“** (38%). Sama vastus oli umbes samas ulatuses kõige levinum Lätis ja Leedus. Rootsis oli sagedasim vastus „enesekindlus“ (50%). Meeste suurem finantsiline optimism ilmneb ka siin – Eestis iseloomustasid mehed oma tundeid naistest sagedamini märksõnadega „rõõm/kirg“, „uudishimu“ ja „enesekindlus“, samas kui naistele oli meestest sagedamini omane muretunne. Vanuserühmade võrdluses on muretunne oma rahaasjade üle kõige sagedamini omane üle 60-aastastele.

Kokkuvõte ja järeldused

Uuringu tulemuste järgi on finantstervise indeks heal tasemel Rootsis. Balti riikides on elanike finantstervis pigem pingeline, sealjuures kõige madalam on indeks Lätis.

Rootsi eristub Balti riikidest ka kõrgema finantsvõimekuse indeksi ja finantsteadmiste indeksi poolest. Finantsteadmiste indeksi osas on Rootsi tulemuse erinevus Balti riikidest väiksem kui finantstervise indeksi ja finantsvõimekuse indeksi osas.

Finantsteadmiste pagas annab rahulolu ja kindlustunde. Heade teadmistega inimene teeb praegusi ja tulevikku suunatud finantsotsuseid enesekindlamalt ning tajub suuremat isiklikku kontrolli. Eestis on finantsteadmiste indeks kõrgeim 30–39-aastaste hulgas. Sellel vanusegrupil on ka kõige sagedamini sääste ning ta planeerib enim igakuiselt rahaasju.

Tähtis on omada oma finantsolukorra üle kontrolli – see tähendab nii enda vastutuse kui ka vabaduse tunnetamist. Vähem kui pool Eesti elanikest tunnetab oma praeguse finantsolukorra üle kontrolli ning vaid neljandik hindab oma leibkonna turvavõrgustikku piisavaks, et olla valmis õnnetusteks ja ettenägematuteks olukordadeks.

Kindlustunne tuleviku suhtes on küllaltki väike: Eesti elanikest 41%-l puudub kindlustunne, et nende leibkonna säästudest piisab pärast pensionile jäämist soovitud elustandardiga jätkamiseks, ning vaid 19% tunneb, et nende säästud annavad neile praegu ja tulevikus piisava vabaduse teha seda, mida nad tahavad. Nende inimeste osakaal, kel on sääste või vabatahtlik pensionifond/kindlustus, on Eestis oluliselt väiksem kui Rootsis.

Leibkonna eelarvet aitab tasakaalus hoida rahaasjade igakuine planeerimine. Eestis planeerib igakuiselt rahaasju pea pool elanikest. Rootsis on see näitaja väiksem (34%).

Halva finantstervisega inimesed tajuvad rohkem pinget ja muret. Koos rahaasjadest ülevaate paranemisega ärevustunne väheneb. Mure isikliku finantsolukorra üle ja kontrollitunde puudumine oma rahaasjade üle on omane eelkõige viletsama finantstervisega gruppidele, Eestis kõige enam pensionieelikutele ja töötutele. Ühisnäitaja on üldjuhul madal sissetulek ja ebakindlus tuleviku ees.

Hea finantstervis on suhteline mõiste, mis sõltub leibkonnast. Kõrge sissetulek ei taga tingimata head finantstervist, kuid võib olla eelduseks, et kulusid on kergem katta ja tekib võimalus säästa. Uuringust ilmneb, et raha on kõrvale pannud pigem suurema sissetulekuga inimesed ning nendes hulgas on ka finantsteadmiste indeks kõrgem, mis viitab sellele, et neil on teadmised teha säästmist puudutavaid tarku otsuseid.

Madalama sissetuleku korral on oluline hoida elamiskulud vastavuses sissetulekuga ning mitte võtta kohustusi, mida ei suudeta hallata. Eesti elanikest hindab 18% leibkonna laenusummat suuremaks, kui leibkond hallata suudab, Rootsis oli vastav näitaja kolm korda madalam. Kiirlaenu kui äärmiselt kuluka krediidi kasutamine on Rootsiga võrreldes levinum Baltimaades kui madalama majandusliku heaoluga riikides, samas kodulaenu kui mingil määral majandusliku enesekindluse näitaja kasutamine on levinum Rootsis.

Uuringus jäi tugevalt silma paar asjaolu. Esiteks, **meeste finantstervis, finantsteadmised ja finantsvõimekus on paremad kui naistel ning nad on oma finantsiliste tulevikuväljavaadete osas naistest optimistlikumad.** Naiste finantsvõimekus ja -teadmised on väiksemad, levinum on majanduslik sõltuvus (pereliikmetest) ning pessimism oma iseseisva finantsilise hakkamasaamise osas. Võrdõiguslikkuse edenedes muutuvad siiski ka naiste ja meeste rollid ühiskonnas ning suureneb naiste majanduslik iseseisvus. Naiste suurem majanduslik sõltumatus loob eeldused ka nende finantsteadmiste ja üldise finantstervise suurenemiseks, millest tõuseb kasu kogu ühiskonnale.

Teiseks joonistub tugevalt välja, et **altimaadega võrreldes on Rootsi elanikud suurema kindlustunde, parema finantstervise, finantsteadmiste taseme ning finantsvõimekusega.** Rootsis oli heaolu üldiselt kõrgemal tasemel ning finantsvõimekus tõusis kooskõlas vastajate vanuse kasvuga, sellist trendi aga Baltimaades ei ilmnenud. Ka on Rootsis eakate finantsteadmised paremad ning enesekindlus neile toetumisel suurem kui nende eakaaslastel Baltimaades.

Silma paistis ka **Eesti töötute kehv olukord** – nende hulgas oli nii finantstervise indeks kui ka finantsteadmiste ja finantsvõimekuse indeks madalaim. Pea poolel töötutest ületavad igakuised kulud tulusid. Ka säästude omajaid on selles grupis protsentuaalselt kõige vähem. **Keskmisest halvem tundub olevat ka pensionieelikute olukord.** Koguni 41% sellest eagrupist on majanduslikult haavatavas olukorras, vaid 39%-l on sääste ning 25% tunnetab kontrolli puudumist rahaasjade üle. Ka **pensionäride olukord on raske**, eriti Rootsi pensionäridega võrreldes. Haavatava finantstervisega gruppi liigitub 45% Eesti pensionäridest ning sääste on neist vaid kolmandikul.

Nõuanded finantstervise edendamiseks

Raha säästmine

1. **Esimene samm:** koosta eelarve. Eelarve aitab mõista, kui suured on sissetulekud ja väljaminekud, ning joonistuvad välja kohad, kus võiksid teha muudatusi.
2. **Jälgi kulutusi.** Alustuseks hoia kulutustel kuu aega silm peal. See annab parema ülevaate sellest, kuhu raha läheb ja kuhu tahaksid seda suunata.
3. **Pane kulutused tähtsuse järjekorda ja tõmba tarbetuid kulusid koomale.** Jaga kulud kolme kategooriasse: kohustuslikud kulud, vajalikud kulud ja muud kulutused.
4. **Kasuta allahindlusi.** Otsi poes allahindlusi ja sooduspakkumisi ning osta korraga hulgi. Lähtu ostes vajadusest, mitte soovist.
5. **Pane lisatulu enda kasuks mängima.** Kui sissetulek suureneb, on kaval see säästudele lisada.

Turvatunde suurendamine

1. **Valmistu ootamatuks vara kaotuseks.** Lase kindlustusel hoolitseda selle eest, kui Su varaga juhtub midagi ootamatut või tekitad õnnetuse tõttu kellelegi teisele kahju.
2. **Kaitse neid, keda armastad.** Kanna hoolt ka selle eest, et kui Sinuga peaks midagi ootamatut juhtuma, tuleks Su pere rahaliselt toime. Hea alguspunkt oleks elukindlustus.
3. **Hoolitse enda ja pere hea tervise eest.** Kasuta Haigekassa pakutavaid soodustusi ja osale sõeluuringutel, sest ennetamine on odavam kui ravimine.

Kodukulud alla

1. **Ela oma võimete kohaselt.** Iga uus kohustus peab mahtuma senisesse eelarvesse. Liisingu- ja laenumaksed kokku võiksid moodustada eelarvest kuni 40%.
2. **Kindlustus annab meelerahu.** Õnnetuse korral võib kindlustus aidata Sul vältida remondi- või uue eseme ostmise kulutusi.
3. **Jälgi ja vähenda tarbimist** (elekter, küte, vesi). Uusi seadmeid ostes vali need, mis kasutavad vähem energiat.
4. **Hooldatud vara teenib kauem.** Kui näiteks veekeetjat katlakivist puhastada ja kord-paar aastas aknatihendid ära hooldada, jäävad ära ootamatud rikkiminekud.

Pensioniks kogumine

1. **Kasuta II samba võimalusi.** II sambasse koguneb raha tõhusa 2 + 4 skeemiga: Sina panustad kuus 2% brutopalgast ja riik lisab sellele 4%.
2. **Vali sobiv fond.** Kui pensionini on pikalt aega, saab lubada suuremate riskide võtmist – sellega võib kaasneda suurem tootlus. Pensioni lähenedes tasub aga riskitaset vähendada.
3. **Pane kõik pensionisambad enda kasuks tööle.** I ja II sammas annavad umbes 40% Sinu pensionieelsest sissetulekust. Seepärast tasub lisaraha koguda III sambasse.
4. **Hoia end pensioni seisuga kursis.** Vaata Pensionikeskuse lehelt või internetipangast, kuidas Su pensionil läheb.

Planeeri tulevasi vajadusi

1. **Pane paika finantseesmärgid.** Head eesmärgid on selge sisuga, täpselt sõnastatud ja kindla tähtajaga. Nii on neid lihtsam saavutada.
2. **Kogu meelerahufondi.** Nii ei kaota Sa ootamatuste korral pinda jalge alt. Sellise turvapadja mahuks võiks olla vähemalt kolme kuni kuue kuu kulud.
3. **Muuda säästmine automaatseks.** Näiteks kanna osa palgast automaatselt hoiukontole.
4. **Kavanda suuremaid kulutusi.** Pane eelarves paika kaugemad plaanid, nagu pühad, sünnipäevad, tehnika ost, et nendeks tasakesi koguma hakata.

Laenu kasutamine

1. **Hinda oma rahalist olukorda.** Enne uute kohustuste võtmist on hea kirja panna, kui palju raha on vaja ja kui palju sellest saab laenata.
2. **Kaalu, kas laenu on vaja.** Kas laenu võtmine on selge vajadusega põhjendatud ning tegemist ei ole lihtsalt hetketujude rahuldamisega? Kaalu ka alternatiive.
3. **Kindlusta oma finantskohustused.** Nii oled kaitstud juhuks, kui jääd töötuks ja töövõimetuks.
4. **Tutvu kõikide laenukuludega.** Tee kindlaks, kui kalliks kogu laen lõppkokkuvõttes läheb ja kas see hind on ikka mõistlik? Laenu võtmisega kaasneb peale intressi tavaliselt veel teisigi kulusid.